

lands die periodiek met hem samenkwamen. Colijn had met zijn uitschakeling rekening gehouden: hij had gezegd dat in dat geval Schouten hem moest vervangen. Dat was goed gezien: Schouten werd een leidsman aan wie het verzet in tal van opzichten veel te danken zou hebben.

★

Jan Schouten was een *self-made man* en een man des volks. Hij was in 1883 in Maassluis geboren als zoon van een schipper ter haringvisserij. Na de lagere school doorlopen te hebben, moest hij geld verdienen: vader was gestorven, moeder bleef met elf kinderen achter; de inkomsten uit een klein textielzaakje waren niet voldoende voor het grote gezin. Jan Schouten was twaalf toen hij bij een bloemisterij zijn eerste betrekking als knechtje aanvaardde. Maar er stak meer in de leergierige knaap: toen hij vijf-en-twintig was, had hij door gestage zelfstudie de lang niet gemakkelijke middelbare acte boekhouden behaald. Twaalf jaar later had hij het tot directeur gebracht

posteerde hij op de gangen, met zes bezette hij de werkkamer van Oud aan wie hij (Oud was vrijmetselaar) een imitatie-vrijmetselaarschort voorbond: een doek met een Davidsster er op. Oud werd gedwongen, zich arm in arm met van Burink te laten fotograferen. De districtsleider van de NSB was tevoren over deze als vernedering bedoelde actie niet ingelicht, hij had intussen 'voor de wijze van uitvoering niets dan lof'. (Rondschrijven, 29 juli 1941, van de districtsleider Rotterdam der NSB, Doc I-264, a-1). Seyss-Inquarts *Beaufragter*, Völckers, achte het gebeurde daarentegen 'een kwajongensstreek van de lelijkste soort' (Gemeentepol. Rotterdam: p.v. C. F. Völckers, 31 juli 1946, p. 55, Doc I-1808, a-2) en op zijn voorstel werden de vijftien NSB'ers voor een maand in het pas geopende concentratiekamp Ommen opgesloten. Eén dag lang werden zij er 'geslagen, kortom als gewone gevangenen beschouwd', maar nadien op aanwijzing van de Duitser die het kamp georganiseerd had, Schmidts medewerker Schwier, als 'Ehrenhäftlinge' behandeld. (A. Hiemstra-Timmenga: Verslag van gesprek met J. P. S. 4 juli 1952, p. 1, Doc I-1626 A, a-7).

Generalkommissar Schmidt vond dat Ouds positie na het gebeurde onhoudbaar geworden was. Na een wenk van Seyss-Inquart vroeg Oud ontslag aan; drie maanden later mocht hij zijn functie neerleggen (Seyss-Inquart wilde zich het tempo van nieuwe benoemingen niet door de NSB laten voorschrijven), de commissaris van de provincie Utrecht, de NSB'er ir. F. E. Müller, volgde hem op. Oud werd in '42 korte tijd als gijzelaar vastgehouden, Völckers kreeg hem spoedig vrij. Nadien gaf Oud af en toe advies aan burgemeesters die zich met moeilijkheden tot hem wendden. De meeste tijd besteedde hij aan het schrijven van zijn na de oorlog verschenen werk: *Het jongste verleden. Parlementaire geschiedenis van Nederland 1918-1940*.